

О. В. Васильєва, О. В. Самойлова

ПСИХОЛОГІЧНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ АНГЛОМОВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

O. V. Vasylieva, O. V. Samoilova

PSYCHOLOGICAL MALADJUSTMENT OF FOREIGN STUDENTS IN ENGLISH-LANGUAGE EDUCATIONAL PROGRAMS DURING WARTIME

Ключові слова: психологічна дезадаптація, іноземні студенти, воєнний стан, англomовна освіта, травматичний стрес

У процесі роботи проведено комплексне клініко-психологічне, клініко-анамнестичне та психодіагностичне обстеження 372 іноземних студентів англomовної форми навчання I—VI курсів Харківського національного медичного університету. I група — студенти з Індії (194 особи); II група — студенти з країн Близького Сходу (96 осіб); III група — студенти з країн Африки (82 особи). Патологічні рівні психологічної дезадаптації (високий та виражений) діагностовано у 26,6 % студентів з Індії, 30,6 % студентів з країн Близького Сходу та 40,0 % студентів з африканських країн, що свідчить про диференційовану вразливість залежно від культурної дистанції та соціально-економічних чинників. Клініко-психологічна структура дезадаптивних станів іноземних студентів представлена астено-депресивним (23,1 % обстежених I групи, 15,8 % II групи та 25,6 % III групи), гіперстезичним (29,9 %, 29,8 %, 22,2 % відповідно), тривожним (25,5 % I групи, 18,9 % II групи та 31,1 % III групи) та дисфоричним (21,5 %, 35,5 % та 21,1 % відповідно) варіантами.

Психологічна дезадаптація іноземних студентів в умовах воєнного стану характеризується специфічними рисами, що відрізняються від класичних адаптаційних розладів мирного часу. Поєднання травматичного стресу, культурної дезорієнтації та порушення освітнього процесу створює унікальний симптомокомплекс, який потребує розробки спеціалізованих діагностичних критеріїв та інноваційних психотерапевтичних протоколів.

Keywords: psychological maladjustment, foreign students, wartime, English-language education, traumatic stress

A comprehensive clinical-psychological, clinical-anamnestic, and psychodiagnostic examination was conducted on 372 foreign students in English-language educational programs from 1st to 6th year at Kharkiv National Medical University. Group I — students from India (194 individuals); Group II — students from Middle Eastern countries (96 individuals); Group III — students from African countries (82 individuals). Pathological levels of psychological maladjustment (high and severe) were diagnosed in 26.6 % of students from India, 30.6 % of students from Middle Eastern countries, and 40.0 % of students from African countries, demonstrating differential vulnerability depending on cultural distance and socio-economic factors. The clinical-psychological structure of maladaptive states in foreign students was represented by asthenodepressive (23.1 % of Group I subjects, 15.8 % of Group II, and 25.6 % of Group III), hyperesthetic (29.9 %, 29.8 %, 22.2 % respectively), anxiety (25.5 % of Group I, 18.9 % of Group II, and 31.1 % of Group III), and dysphoric (21.5 %, 35.5 %, and 21.1 % respectively) variants.

Psychological maladjustment of foreign students during wartime is characterized by specific features distinct from classical adaptation disorders of peacetime. The combination of traumatic stress, cultural disorientation, and disruption of the educational process creates a unique symptom complex that requires the development of specialized diagnostic criteria and innovative psychotherapeutic protocols.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року створило безпрецедентну ситуацію в світовій освітній практиці, коли тисячі іноземних студентів опинилися в епіцентрі воєнних дій [1; 2].

Психологічна дезадаптація іноземних студентів в цих умовах набуває особливої гостроти через унікальне поєднання чинників: травматичний досвід воєнних дій, раптовий розрив з освітнім середовищем, вимушена зміна країни перебування, перехід на онлайн-навчання в стресових умовах та невизначеність щодо майбутнього. Студенти англomовної форми навчання стикаються з додатковими викликами, пов'язаними з засвоюванням складного академічного матеріалу іноземною мовою в умовах хронічного стресу та технічних обмежень дистанційного навчання [3; 4].

Психологічна адаптація іноземних студентів в умовах воєнного стану є значущою проблемою сучасної освітньої системи України, оскільки від успішності подолання дезадаптаційних процесів залежить не лише збереження академічної успішності в екстремальних умовах, а й психоемоційне благополуччя та професійне майбутнє студентів-іноземців. Психологічне благополуччя іноземних студентів безпосередньо впливає на їхню академічну успішність та готовність продовжувати навчання в Україні [5; 6].

Особливої актуальності набуває розробка ефективних підходів до діагностики та корекції дезадаптивних станів цієї категорії студентів, а також створення комплексних психотерапевтичних програм, орієнтованих на феноменологічні особливості дезадаптації в умовах війни. Вивчення феноменології дезадаптивних станів іноземних студентів дає змогу виявити специфічні прояви психологічних порушень, що відрізняються від класичних описів адаптаційних

розладів у мирний час. Традиційні діагностичні методи виявляються недостатніми для адекватної оцінки психологічного стану студентів, які одночасно переживають травматичний стрес воєнних дій, культурну дезорієнтацію та академічні труднощі в умовах дистанційного навчання [7—9].

Мета — дослідити феноменологію та клініко-психологічні особливості проявів психологічної дезадаптації іноземних студентів англомовної форми навчання в умовах повномасштабного вторгнення.

У процесі роботи проведено комплексне клініко-психологічне, клініко-анамнестичне та психодіагностичне обстеження 372 іноземних студентів англомовної форми навчання I—VI курсів Харківського національного медичного університету, обох статей, середнім віком $19,0 \pm 3,0$ роки.

Дослідження проведено на базі Харківського національного медичного університету та охопило 372 іноземних студенти англомовної форми навчання I—VI курсів, які були поділені на три групи відповідно до географічного походження: I група — студенти з Індії (194 особи); II група — студенти з країн Близького Сходу (96 осіб); III група — студенти з країн Африки (82 особи).

У роботі використані такі методи обстежування: клініко-анамнестичний, клініко-психологічний, психодіагностичний та статистичний.

Встановлено, що серед основних психосоціальних чинників ризику дезадаптації іноземних студентів в умовах повномасштабного вторгнення переважають: суттєва зміна життєвого стереотипу через вимушену евакуацію та перехід на дистанційне навчання (38,6 % студентів I групи, 39,6 % — II та 37,4 % — III групи); труднощі адаптації у віртуальному навчальному середовищі та утримання соціальних зв'язків в умовах географічної розпорошеності (36,1 %, 37,46 % та 38,4 % обстежених студентів відповідно); труднощі засвоєння складного навчального матеріалу та медичної термінології через обмежені можливості практичного навчання (28,5 % студентів I групи, 33,1 % — II та 32,1 % студентів III групи); необхідність адаптації до нової форми навчальної дисципліни та самостійного відпрацювання матеріалу в умовах психологічного стресу воєнного часу (36,4 %, 34,6 % та 33,9 % обстежених студентів відповідно).

Обстежені студенти відзначають у себе дефіцит позитивних емоцій, що корелює з депресивними тенденціями воєнного періоду (31,9 % обстежених I групи, 29,4 % обстежених II групи, 32,2 % III групи); усвідомлення недостатнього рівня академічної підготовки та проблеми у засвоєнні практичних навичок (26,8 %, 29,9 % та 27,9 % відповідно); зниження навчальної мотивації на тлі травматичного стресу (26,2 % обстежених I групи, 25,6 % обстежених II групи, 24,9 % III групи); дисфункціональність захисних механізмів психіки в умовах пролонгованого впливу багатьох стресорів (42,7 %, 44,1 % та 43,9 % відповідно); несформованість навичок саморегуляції та стрес-менеджменту в екстремальних умовах (41,1 % обстежених I групи, 40,8 % обстежених II групи, 39,9 % III групи).

Аналіз рівнів психологічної дезадаптації іноземних студентів в умовах воєнного стану показав високий рівень дезадаптації з потребою в інтенсивному психологічному супроводі у 15,3 % студентів I групи, 11,4 % II групи та 16,4 % III групи; виражений рівень дезадаптації із забезпеченням психокорекційних втручань — у 21,1 %, 19,2 % та 23,6 % відповідно; помірний рівень дезадаптації, що потребує психологічної підтримки, діагностовано у 25,1 % студентів I групи, 23,1 % II групи та 24,14 % III групи; незначні адаптаційні труднощі ситуативного характеру спостерігалися у 18,4 %, 19,2 % та 17,9 % відповідно. Успішну адаптацію до екстремальних умов навчання продемонстрували 20,1 % студентів I групи, 27,1 % II групи та 20,0 % III групи, що свідчить про високий рівень індивідуальної резистентності.

Клінічні прояви дезадаптивних станів характеризуються тривожними розладами різної інтенсивності з фобічними компонентами, депресивними епізодами, сенсibiлізацією до стресогенних подразників, соціальним відчуженням та комунікативними труднощами, емоційним збідненням та конфліктною поведінкою внаслідок емоційного перенапруження. Когнітивні порушення включали дефіцит уваги та концентрації, швидку розумову виснаженість на тлі хронічного травматичного стресу, підвищену відволікаємість з інтрузивними спогадами про травматичні події, що особливо актуалізувалося під час сесій та проходження ліцензійних іспитів в умовах технічних обмежень та додаткового стресу.

Клініко-психологічна структура дезадаптивних станів іноземних студентів характеризується астено-депресивним варіантом з вираженою втомлюваністю та зниженим настроєм на тлі хронічного стресу (23,1 % обстежених I групи, 15,8 % II групи та 25,6 % III групи), гіперстезичним варіантом з підвищеною вразливістю до стресових впливів та емоційною лабільністю (29,9 %, 29,8 %, 22,2 % відповідно), тривожним варіантом з фобічними реакціями та соматизацією тривоги (25,5 % I групи, 18,9 % II групи та 31,1 % III групи) та дисфоричним варіантом з дратівливістю та афективними спалахами як захисною реакцією на травматичний досвід (21,5 %, 35,5 % та 21,1 % відповідно).

Психодіагностичне обстеження з використанням SCL-90-R в умовах воєнного стану виявило підвищені рівні тривожності, зумовлені впливом травматичних стресорів та невизначені ситуації (54,2 % обстежених I, 55,2 % II та 56,1 % III груп), депресивними проявами на тлі порушення життєвих планів та соціальної дезадаптації (31,5 %, 28,5 % та 32,2 % відповідно) та соматизації як психофізіологічної відповіді на хронічний стрес воєнного періоду (29,2 % обстежених I, 31,1 % II та 32,2 % III групи).

Проведене дослідження показало недосконалість механізмів психологічного захисту у 41,1 % обстежених I групи, 40,8 % II групи та 39,9 % III групи та дефіцит навичок саморегуляції в умовах пролонгованого травматичного впливу у 42,7 %, 44,1 % та 43,9 % студентів відповідно.

Соціально-психологічна дезадаптація характеризувалася вираженою фрустрованістю в важливих

життєвих сферах: порушенням звичного способу життя через травматичні зміни життєвих обставин (39,8 % студентів I групи, 40,1 % II та 36,9 % III груп), дисфункцією родинних зв'язків через вимушену сепарацію та комунікативні бар'єри, порушення академічних взаємовідносин в умовах дистанційного навчання (33,9 %, 35,8 % та 30,9 % відповідно), а також загальною незадоволеністю життєвою ситуацією (35,3 % I групи, 33,9 % II та 39,6 % III групи).

Поведінкові патерни в конфліктних ситуаціях відображали дезадаптивні тенденції: переважання компромісних стратегій як прояв конформності та зниженої асертивності (22,3 % I групи, 25,1 % II та 24,1 % III групи), уникаючи поведінку як усунення від додаткових стресорів (36,5 %, 30,1 % та 41,1 % відповідно) та конкурентних стратегій як компенсаторного механізму на тлі фрустрації та безсилля (19,8 % I групи, 38,1 % II та 19,8 % III групи).

Результати дослідження демонструють, що психологічна дезадаптація іноземних студентів в умовах повномасштабного вторгнення набуває специфічних рис, що відрізняються від класичних форм адаптаційних розладів мирного часу. Поєднання травматичного впливу, культурної дезорієнтації та порушення звичного освітнього процесу створює унікальний симптомокомплекс, який потребує міждисциплінарного підходу до діагностики та корекції. Отримані дані обґрунтовують нагальну потребу створення інноваційних психотерапевтичних протоколів, орієнтованих на феноменологічні особливості дезадаптації в екстремальних умовах, та розроблення превентивних програм психологічної підтримки студентів іноземців.

Список літератури

1. Six months of war: a first-wave study of stress, anxiety, and depression in Ukraine / Kurapov A, Danyliuk I, Loboda A, et al. // *Front Psychiatry*. 2023. Vol. 14:1190465. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1190465>
2. Непорада І. М. Адаптація студентів-першокурсників до дистанційного навчання в умовах воєнного стану // *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 1 (208). С. 39—44. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1\(208\)-39-44](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1(208)-39-44)
3. Особливості стресового реагування здобувачів вищої медичної освіти в умовах воєнного часу / Белов О. О., Маркова М. В., Новицький А. В. [та ін.] // *Український вісник психоневрології*. 2024. Т. 32, вип. 4 (121). С. 4—9. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V32-is4-2024-1>
4. Пшук Н. Г., Белов О. О., Новицький А. В. Психосоціальна дезадаптація та якість життя студентів медичних закладів вищої освіти в умовах воєнного часу // *Український вісник психоневрології*. 2023. Т. 31, вип. 2 (115). С. 69—74. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V31-is2-2023-9>
5. Дослідження рівня особистісної резилієнтності здобувачів вищої освіти різних галузей знань під час воєнного стану в Україні / Огоренко В. В., Шустерман Т. Й., Ніколенко А. Є. [та ін.] // *Український вісник психоневрології*. 2025. Т. 33, вип. 1 (122). С. 54—58. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V33-is1-2025-8>
6. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник: практичний посібник. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАН України; 2023. 25 с. DOI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734632/1/Довідник.pdf>

7. Дмитрук Л. Проблема адаптації українських та іноземних студентів-першокурсників до навчального процесу // *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 2. С. 32—38. DOI: [10.31499/2307-4906.2.2019.168360](https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2019.168360)

8. Тихоновський О. В. Адаптація студентів-іноземців до навчання в Україні // *Медична освіта*. 2015;(1). DOI: <https://doi.org/10.11603/me.v0i1.4186>

9. Ордатий Н., Ангелська В. Дослідження стану психологічного здоров'я студентів-медиків в умовах воєнного стану // *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2024. Т. 9. № 1. DOI: <https://doi.org/10.26766/pmgp.v9i1.496>

References

1. Kurapov A, Danyliuk I, Loboda A, et al. Six months of war: a first-wave study of stress, anxiety, and depression in Ukraine. *Front Psychiatry*. 2023;14:1190465. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1190465>
2. Neporada IM. Adaptation of first-year students to distance learning under martial law. *Image of Modern Teacher*. 2023;1(208):39-44. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1\(208\)-39-44](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1(208)-39-44) (In Ukrainian).
3. Belov O., Markova M. V., Novytskyi A. V., Dronenko V. H., Markov A. R. [Peculiarities of stress response of higher medical education students in wartime conditions]. *Ukrains'kyi visnyk psykhonevrologii*. 2024;32(4):4-9 (In Ukrainian).
4. Pshuk NH, Belov OO, Novytskyi AV. [Psychosocial maladaptation and quality of life of medical students during wartime]. *Ukrains'kyi visnyk psykhonevrologii*. 2023;31(2):69-74. <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V31-is2-2023-9> (In Ukrainian).
5. Ohorenko V. V., Shusterman T. Y., Nikolenko A. Ye., Kokashynskyi V. O., Kokashynska G. V. [Research on the level of personal resilience of higher education students from different fields of knowledge during martial law in Ukraine]. *Ukrains'kyi visnyk psykhonevrologii*. 2025;33(1):54-58 (In Ukrainian).
6. Kokun OM, Melnychuk TI. *Resilience handbook: practical guide*. Kyiv: H.S. Kostyuk Institute of Psychology NAES of Ukraine; 2023. 25 p. (In Ukrainian).
7. Dmytruk L. The problem of adaptation of Ukrainian and foreign first-year students to the educational process. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*. 2019;(2):32-38. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2019.168360> (In Ukrainian).
8. Tykhonovskyi OV. Adaptation of foreign students to studying in Ukraine. *Medical Education*. 2015;(1). <https://doi.org/10.11603/me.v0i1.4186> (In Ukrainian).
9. Ordattii N, Anhel'ska V. Study of the psychological health status of medical students under martial law. *Psychosomatic Medicine and General Practice*. 2024;9(1). <https://doi.org/10.26766/pmgp.v9i1.496> (In Ukrainian).

Надійшла до редакції 16.06.2025

ВАСИЛЬЄВА Оксана Василівна, кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри*; <https://orcid.org/0000-0003-0285-8820>

САМОЙЛОВА Олена В'ячеславівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри*; <https://orcid.org/0000-0003-2838-8185>

* — кафедра фізіології Харківського національного медичного університету, м. Харків, Україна

VASYLIEVA Oksana, MD, PhD, Associate Professor, Lecturer of the Department*; <https://orcid.org/0000-0003-0285-8820>

SAMOILOVA Olena, MD, PhD, Lecturer of Department*; <https://orcid.org/0000-0003-2838-8185>

** — Department of Physiology of Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine